

ASKERİ GÜÇ KULLANIMINDA DAVETLE MÜDAHALE ARGÜMANI VE RUSYA'NIN 2014 UKRAYNA MÜDAHALESİ

Mehmet Ali YÜKSEL*

ÖZ

Uluslararası ilişkilerde odaklanılan temel konulardan biri de barış ve güvenliğin tesis edilmesidir. Buna yönelik en büyük sorun ise saldırı eyleminin yani askeri güç kullanımının oluşturduğu sorundur. Bu nedenle Birleşmiş Milletler (BM) sözleşmesinde evrensel çaplı bir kuvvet kullanma yasağına net bir şekilde yer verilmiştir. BM adına yada BM kararıyla kuvvet kullanımı ve meşru müdafaa halinde kuvvet kullanımı bu yasağın istisnai durumu olarak meşru kabul edilmiştir. Ancak zaman içinde ortaya çıkan yeni durumlarda yeni argümanlar üretilerek kuvvet kullanmanın alanı genişletilmiştir. Bu argümanlardan sıklıkla kullanılanı ise davetle müdahale doktrini olmuştur. 2014 yılında Rusya da Ukrayna'da gerçekleştirdiği müdahaleyi bu doktrinle savunmuş ve müdahalenin meşruluğunu öne sürmüştür. Ancak uluslararası toplum bu müdahaleyi meşru görmemiş ve Rusya'yı işgalci olarak nitelendirmiştir. Çalışmada Rusya'nın 2014 yılında Ukrayna'da topraklarında gerçekleştirdiği askeri güç kullanımının davetle müdahale doktrini açısından meşru olup olmadığı incelenmiştir. "Uluslararası toplumun Rusya'yı işgalci olarak nitelendirmesinin somut bir gerekçesi var mı?" sorusuna cevap aranmıştır. Bu doğrultuda varsa doktrin açısından ihlal edilen kriterleri ortaya koymak hedeflenmiştir. Çalışmanın sonunda Rusya'nın askeri güç kullanımının davetle müdahale doktrininin şartlarını taşımadığı ve müdahalesinin meşru olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Hukuk, Kuvvet Kullanımı, Davetle müdahale, Rusya, Ukrayna.

THE INTERVENTION BY INVITATION ARGUMENT IN THE USE OF MILITARY FORCE AND RUSSIA'S 2014 INTERVENTION IN UKRAINE

ABSTRACT

One of the main issues focused on in international relations is the establishment of peace and security. The biggest problem in this regard is the problem created by the act of aggression, that is, the use of military force. For this reason, a universal ban on the use of force has been clearly included in the United Nations (UN) Charter. The use of force on behalf of the UN or by a UN decision and the use of force in self-defense have been accepted as legitimate exceptions to this prohibition. However, in new situations that have emerged over time, new arguments have been produced and the scope of using force has been expanded. The most frequently used of these arguments has been the doctrine of intervention by invitation. In 2014, Russia also defended its intervention in Ukraine with this doctrine and put forward the legitimacy of the intervention. However, the international community did not consider this intervention legitimate and described Russia as an occupier. The study examined whether Russia's use of military force on its territory in Ukraine in 2014 was legitimate in terms of the doctrine of intervention by invitation. The question "Is there a concrete justification for the international community's description of Russia as an occupier?" was answered. In this context, it was aimed to reveal the criteria that were violated in terms of doctrine, if any. At the end of the study, it was concluded that Russia's use of military force did not meet the conditions of the intervention doctrine by invitation and that its intervention was not legitimate.

Keywords: International Law, Use of Force, intervention by invitation, Russia, Ukraine.

Gönderilme Tarihi: 4 Eylül 2024

Kabul Tarihi: 23 Aralık 2024

* Dr. Öğretim Üyesi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Manisa; ORCID: 0000-0002-4187-2695 E-posta: mehmetali.yuksel@cbu.edu.tr

Giriş

Kuvvet kullanımı uluslararası barış ve güvenliği tehlikeye sokan en önemli tehdit unsuru olduğu için temel olarak devletlerarası münasebetlere bir düzen getirmeye yönelik girişimlerde önemli bir yere sahip olmuştur. Çok eski çağlardan beri uluslararası ilişkilerde askeri güç kullanmanın meşruluğu sorgulanmış, bu hususta bir takım kısıtlamalar ve koşullar getirilmesine yönelik görüşler ortaya konulmuştur. “Haklı Savaş” doktriniyle başlayan askeri güç kullanımının sınırlandırılma süreci Birinci Dünya Savaşı sonrasında 1924’de Cenevre Protokolü, 1925’te Lokarno Andlaşması ve Ren Misakı, 1928’de Kellogg-Briand Paketi gibi bir takım düzenlemelerle devam etmiştir. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra kurulan Birleşmiş Milletler (BM) düzeniyle de kuvvet kullanımı evrensel düzeyde yasaklanmıştır. BM sözleşmesinin yedinci bölümünde bu yasağın istisnası olarak iki durum belirlenmiştir.

Bunlardan ilki BM adına veya BM kararıyla kuvvet kullanımı, diğeri de meşru müdafaa için kuvvet kullanımıdır. (UN, 1945, md.39-51). Ancak uluslararası ilişkilerde ortaya çıkan gelişmeler bu istisnalar dışında da kuvvet kullanma ihtiyacını daha doğrusu talebini ortaya çıkarmıştır. Bu doğrultuda ortaya konan doktrinlerden biri de davetle müdahale doktrini olmuştur. Özellikle son yıllarda devletler bir başka devlet ülkesinde gerçekleştirdiği müdahaleyi bu doktrinle izah etme çabası içerisine girmiştir.

Davetle müdahale doktrini, uluslararası hukukun temel dayanaklarından olan rıza unsuru üzerine inşa edilmiş, mevcut hukuk kuralları doğrultusunda doktrin için karakteristik özellikler belirtilmiş ve bu çerçevede yapılan müdahalenin meşru olduğu iddia edilmiştir. Bu kapsamda askeri güç kullanan devletlerin, o ülkedeki çıkarlarını koruma amacıyla müdahale gerçekleştirdiğine dair önemli emareler bulunsa da müdahale edilen ülkedeki yönetimin yapmış olduğu davet gerekçe gösterilerek, askeri güç kullanımına meşruiyet kazandırılmak istenmektedir. Doktrinin uluslararası hukukta henüz net bir hukuk kuralı olarak yer almamasının yanı sıra doktrine yöneltilen eleştiriler ve meşru olmadığı yönünde görüşlerde ortaya çıkmıştır. Ancak bunlara rağmen davetle müdahalenin ön görülen şartları taşıması durumunda uluslararası toplumun ilgili müdahaleyi meşru sayma eğiliminde olduğu görülmektedir.

Ukrayna’da 2013 yılında başlayan geniş halk kitlelerinin protesto ve eylemleri sonunda Rusya’ya yakın iktidarın düşmesi ve batı yanlısı yeni bir iktidarın gelmesi ülkedeki Rusya kökenli veya Rusya yanlısı kitleleri tedirgin etmiştir. Avrupa karşıtı kesim harekete geçerek Ukrayna’nın özerk bölgesi olan Kırım’da bağımsızlık ilanı sürecini başlatmıştır. Bu süreçte Kırım’da güvenliği tesis etmesi için Rusya’dan yardım istenmiş ve Rus askeri birlikleri 2014 yılının Mart ayında Kırım’a konuşlanmıştır. Rusya’nın bu hareketi Ukrayna yönetimi tarafından egemenlik hakkını ve toprak bütünlüğünü ihlal eden bir saldırı olarak nitelenirken, Uluslararası toplumda da Rusya’nın işgalci olduğu yargısı hakim olmuştur. Rusya ise hareketinin meşruluğunu savunmak için çeşitli argümanlar öne sürmüştür. Bunların içerisinde en çok kullanılan ve tartışılan argüman ise davetle müdahale doktrini olmuştur.

Bu kapsamda çalışmanın birinci bölümünde davetle müdahale doktrini ele alınmış ve bu çerçevede kuvvet kullanmanın meşru olabilmesi için davette bulunanın, davetin, davete icabet edenin ve müdahalenin taşıması gereken unsurlara değinilmiştir. İkinci bölümde Rusya’nın Ukrayna müdahalesine, hem Ukrayna hem Rusya tarafından öne sürülen tezlere ve bu kriz karşısında uluslararası toplumun gösterdiği tepkiye yer verilmiştir. Üçüncü ve son bölümde ise Rusya’nın askeri güç kullanımı davetle müdahale doktrininin unsurları açısından incelenmiştir.

Davetle Müdahale Doktrini ve Unsurları

Davet ile kuvvet kullanımı, ortaya çıkan bir iç çatışma ya da ayaklanmada, silahlı çatışmanın yaşandığı ülkenin meşru devlet otoritesi tarafından bir başka devletten yardımını talep etmesi ve o devletinde bu talebe icabet edip silahlı kuvvet kullanma yoluyla o ülkedeki soruna yönelik askeri müdahalesini ifade eden bir kavramdır (Nolte, 2012, s.1). Çok eski tarihlerde de devletlerin uygulamalarında benzer durumların olmasına karşın konunun doktrin haline gelecek literatürde yer almaya başlaması henüz çok yakın bir tarihte gerçekleşmiştir. Davetle müdahale doktrininin uluslararası hukuktaki ilk izlerine 19. Yüzyılda rastlanmaktadır. Bu doktrini ilk ifade edenlerden biri de William Edward Hall olmuştur. Hall (1884, s.259-262), bazı örneklerle değinerek istek ve rıza bulunsa dahi bir devletin bir başka devletin iş içlerine karışmasını hukuka aykırı olarak değerlendirmiştir. Ortaya atıldığı günden beri birçok yönüyle tartışmaya konu olan davetle müdahale doktrini, ilk etapta hukuk dışı olarak değerlendirilmiş, sonraki dönemlerde belirli kriterleri taşıması durumunda meşru sayılabileceği görüşü ortaya çıkmıştır (Buchan vd, 2023, s.255-256). 1950'li yıllarda yayınlanan akademik çalışmalarda Elihu Lauterpacht (1958) ve M. K. Nawaz (1959) gibi uluslararası hukuk alanında önde gelen yazarlar başta olmak üzere çok sayıda yazar davetle müdahalenin meşru ve hukuki olduğunu savunmuştur. Sonraki yıllarda devam eden bu eğilim neticesinde davetle müdahalenin rızaya dayalı olması nedeniyle *jus cogens'e* (buyruk kurala) ve kuvvet kullanımının sınırlandırılmasına ilişkin düzenlemelere aykırılık teşkil etmediği ve uluslararası hukuka uygun olduğuna ilişkin görüşler yaygın hale gelmiştir.

Davetle müdahale doktrini, yazarların çalışmalarında farkı görüşlerle değerlendirilse de yaygın uygulama doktrini egemen devletin rızası üzerinden değerlendirmek olmuştur. Ancak insancıl hukuk, çatışma hukuku, koruma sorumluluğu gibi alanlara yönelik uluslararası hukuk düzenlemeleri geliştikçe davetle müdahale doktrinine yönelik yaklaşımlardaki rıza unsuru tek eksen olmaktan çıkmıştır. Daveti yapan otoritenin meşruluğu, davetin geçerlilik şartları, müdahalenin sınırları ve insancıl hukuk normlarına uygunluğu faktörlerinin ön plana çıktığı yeni bir anlayış vuku bulmuştur. Sonuç olarak günümüzde davetle müdahalenin meşruluğu için davet tek başına yeterli olmaktan çıkmıştır.

Doktrin kapsamındaki askeri güç kullanımının meşruiyeti, her uygulama özelinde doktrinin unsurları taşıyıp taşımadığının incelenmesiyle ele alınmaya başlanmıştır (Wolf, 2018, s.53). Literatürdeki çalışmalara bakıldığında bu incelemenin genel olarak davetin şekil şartları, geçerlilik şartları, uluslararası hukuka uygunluğu ve benzeri başlıklar altında yapıldığı görülmektedir. Yani henüz genel kabul görmüş sistematik bir inceleme yaklaşımı mevcut değildir. Bu nedenle davetle müdahale doktrinini davet eden, davet, davete icabet eden ve müdahale olmak üzere dört taraflı ele almanın daha sistematik bir analiz imkânı sağladığını söylemek mümkündür. Davetle müdahale doktrininde ele alınması gereken ilk boyut bir başka devlete kendi devletinde askeri operasyon gerçekleştirmesi için davette bulunan otoritedir. Davetin geçerli ve uluslararası hukuka olması için davette bulunan otoritenin o devleti temsilde yetkisinin olması ve bu yetkinin kaynağının meşru olması gerekmektedir. Bir otoritenin devleti temsil etmedeki yetkisi ve meşruluğu için o otoritenin ülkede etkin kontrolünün ve demokratik meşruluğunun bulunması gerekmektedir. İkinci olarak davetle müdahalede davet unsuru ele alınmalıdır. Yapılan davetin geçerliliği müdahalenin meşruluğunun da temelini oluşturacağı için daveti geçersiz kılan sebepler incelenmelidir. Üçüncü olarak davet sonrası yapılan müdahalenin uluslararası hukuka uygunluğu ele alınmalıdır. Burada söz konusu olan gerçekleştirilen müdahalenin negatif eşitlik ilkesini ihlal edip etmediği, o ülkedeki unsurların self determinasyon haklarına engel teşkil edip etmediği göz önüne alınmalıdır. Son olarak da davete icabet eden ülkedeki

otoritenin meşruluğu, davetin sınırlarına uygun davranıp davranmadığı incelenmelidir. Tüm bu unsurlar ve uygulamaları uluslararası hukuka uygunluk arz ederse davetle müdahalenin meşruluğu söz konusu olurken, bir tek unsurun veya uygulamanın uluslararası hukuk açısından uygun olmaması durumunda davetle müdahalenin meşruluğu söz konusu olmayacaktır.

Davet Eden Otoritede Yetki Ve Meşruluk Unsuru

Davetle müdahale doktrininin ilk adımı iç çatışmayla karşı karşıya kalan bir devletin bir başka devletten askeri yardım talep etmesi, bir başka deyişle müdahale için davet etmesidir. Bu noktada da davet eden devlette daveti yapan otoritenin o devleti ne denli temsil ettiği sorusu/sorunu ön plana çıkmaktadır. Uluslararası hukuka var olan geleneksel anlayışa göre bir devlette o devleti temsil etmeye yetkili olan otoritenin o devletteki mevcut iktidar yani hükümettir (Doswald-Beck, 1986, s.190). Ancak günümüzde mevcut otoritenin meşruluğuna ilişkin farklı görüşler bulunmakta, mevcut otoritenin belirli unsurları taşıyıp taşıyamamasına göre meşruluğunun değiştiği ileri sürülmektedir. Bu unsurlardan birincisi etkin kontrol unsuru, ikincisi demokratik meşruiyet unsurudur.

Etkin kontrol unsuru, bir ülkedeki mevcut otoritenin o ülke topraklarının ne kadarını kontrol edebildiği ile alakalı olarak o otoritenin o devleti temsil kabiliyetini değerlendiren bir unsurdur. Ülke topraklarının genelinde ya da büyük bir bölümünde mevcut otoritenin kontrolü bulunmaktaysa mevcut otoritenin o devletin temsiline yetkisi söz konusu iken, ülke topraklarında çok küçük bir alanda kontrolü bulunan ya da hiç kontrolü bulunmayan bir otoritenin devleti temsil edebilmesi pek mümkün olmayacaktır. Etkin kontrol unsurunun değerlendirilmesinde ülkedeki mevcut iktidara muhalif olarak silahlı çatışmaya giren unsurların statüsü önemli bir yer tutmaktadır. Bir ülkedeki iç silahlı çatışmanın yoğunluğu muhalif grupların da statüsünü belirlemektedir. Muhalif gruplar iç çatışmanın alanına ve yoğunluk derecesine göre sırasıyla başkaldırı, ayaklanma ve savaşan taraf statüsü elde etmektedir (Roth, 2000, s.138). Muhalif grubun elde edeceği bu statü de mevcut otoritenin etkin kontrol şartını taşıyıp taşımadığını tescillemektedir. Başkaldırı, çok düşük yoğunluktaki ve sınırlı bir alandaki silahlı çatışmayı ifade etmektedir (Taşdemir, 2016, s.73). Bu durum mevcut otorite ülkenin kolluk kuvvetleri ve yargı teşkilatlanmasıyla çatışmaların üstesinden gelebildiği bir durumdur. Ayaklanma başkaldırıya göre daha yoğun ve geniş bir alanda yaşanan ve bastırılması için de daha yoğun şiddetin kullanılmasının zorunluğu olduğu çatışmayı ifade etmektedir. Savaşan taraf ise ülke genelinde çok yoğun bir çatışma ortamının bulunduğu ve muhaliflerin ülkenin önemli bir bölümünde etkin kontrol sağlayarak *de facto* bir yönetim oluşturduğu durumu ifade etmektedir (Taşdemir, 2016, s.87). Sonuç olarak başkaldırı ve ayaklanma durumunda mevcut iktidarın etkin kontrolü kaybetmediği, savaşan taraf statüsünü elde etmiş muhalif bir grupla karşı karşıya olan mevcut iktidarın etkin kontrolü kaybettiği kabul görmektedir. Bu nedenle etkin kontrol ilkesi çerçevesinde, mevcut otoritenin askeri müdahale amaçlı dış yardım talebinde bulunacağı ilk iki durumda davete yetkili olduğunu, son durumda ise yapacağı davetin geçerli olmayacağını söylemek mümkündür.

Bir ülkedeki mevcut otoritenin meşruluğunu belirleyen diğer ilke de demokratik meşruiyettir. Demokratik meşruiyet ilkesi de etkin kontrol ilkesi gibi devletin temsili noktasında belirleyici olmakta, bu da mevcut otoritenin dış müdahale için davete yetkili olup olmadığı sorusuna açıklama getirmektedir. İlkçağ ve ortaçağda siyasal iktidarların meşruiyetinin kaynağı din, kan bağı ve başka diğer unsurlar iken günümüzde bir ülkede yaşayan toplumun rızası o ülke iktidarının tek meşruiyet kaynağı olarak görülmektedir. Bireylerin tekil iradesinin aşkın bir güce devredilmesiyle ortaya çıkan genel iradeyi ifade eden toplum rızası, genel iradenin de

meşruiyetini oluşturmaktadır. Günümüzde toplum rızası o ülkede gerçekleştirilen seçimler yoluyla ortaya konulduğu için demokratik meşruiyetin kaynağı da seçimler olmaktadır. Bir ülkedeki sisteme göre demokratik ilkelere (şeffaflık, eşit oy vs.) riayet edildiği bir seçim vasıtasıyla direkt olarak halk tarafından seçilen devlet başkanı ve / veya demokratik yollarla seçilmiş parlamento ile parlamentoda usule uygun olarak çekilmiş cumhurbaşkanı uluslararası hukuka göre o ülkeyi temsil kabiliyetine sahip meşru otoritedir. Demokratik meşruiyet ilkesinde, seçimlerin yanı sıra dikkat edilen diğer bir kriter de iktidarın uygulamalarının insan haklarını ihlal edip etmediği, temel hak ve hürriyetler ile çekirdek haklara aykırılık teşkil edip etmediğidir. Uluslararası hukuka göre seçilmiş, meşruluğu açık ve net olan bir iktidar dahi olsa insan hakları ihlalleri ve insanlık suçları işleyen bir otoritenin meşruluğu tartışmalı hale gelmektedir. Dolayısıyla davetle müdahale doktrini açısından bir otoritenin davetinin geçerli kabul edilmesi, o otoritenin seçilmiş, meşru ve insan hak ve hürriyetlerinde temel hak ve hürriyetlere riayet eden insanlık suçu işlemeyen bir iktidar olmasını gerektirmektedir.

Geçerli Bir Davetin Varlığı

Yapılan bir davetin geçerliliği, davet edilme işleminin içeriksel olarak hukuka uygun olup olmadığı ile netlik kazanmaktadır. Davetle müdahale doktrini, güçlü bir devletin zayıf bir devlet ülkesinde çıkar maksimizasyonu için istismar edilebilir bir nitelikte olduğu için, doktrinin meşruluğu bağlamında davetin maddi olarak geçerliliği önem kazanmaktadır (Albayrak vd, 2018, s.311). Davetle müdahale örneklerine bakıldığında davetin, müdahale edilen devlet ile yapılan genel bir antlaşma veya duruma özel olarak yapılan bir çağrı olabileceği görülmektedir (Buchan vd, 2023, s.255). Genel bir antlaşma veya özel çağrı şeklinde gerçekleşen davetin bazı koşulları taşıması gereklidir. Özel bir çağrı ile yapılan davet, davet eden devletin hükümetinin irade beyanı mahiyetinde olduğu için davetin geçerliliği bu irade beyanının davet eden otoritenin hür iradesiyle alınmış olmasına bağlıdır. Bu kapsamda davet eden otorite temsilcinin davet kararını alırken baskı, zorlama, tehdit ve benzeri iradeyi sakatlayan hallerin vuku bulması davetin geçersiz olması sonucunu doğuracaktır. Anlaşma yoluyla davette ise, uluslararası hukuktaki anlaşmalar hukukuna tabi olarak değerlendirilmektedir. 1969 Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'ne göre, yapılan bir antlaşma iki şekilde geçersiz sayılmaktadır: nisbi butlan ve mutlak butlan (UN, 1969, m.46-52). Nisbi butlan hata, hile, antlaşmayı yapacak temsilcinin ayartılması ve iç hukuka dayalı yetkisizlik durumlarında ortaya çıkmaktadır. Devlet üzerinde kuvvet kullanarak veya bu yönde bir tehditte bulunarak veya antlaşma yapma yetkisine haiz temsilciye yönelik zor kullanılması durumlarında ise mutlak butlan ortaya çıkmaktadır (UN, 1969, m.46-52). Antlaşma yoluyla yapılan bir davette 1969 Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nde belirtilen bu koşulların bulunması durumunda, davet geçersiz sayılmaktadır.

Müdahalenin Uluslararası Hukuka Uygunluğu

Davetle müdahale doktrininde kendi ülkesinde kuvvet kullanmak üzere bir başka devlete davette bulunan otoritenin davetinin kabul edilmesinden sonra o ülke topraklarında gerçekleştirilen müdahalenin uluslararası hukukta o ülke halkına tanınmış hakları ihlal etmemesi gerekmektedir. Bu hakların ilki halkların kendi kaderini tayin edebilme hakkı iken, diğeri negatif eşitlik ilkesi çerçevesinde ülkedeki olaylara üçüncü tarafların karışmaması durumudur. Bir de müdahale esnasında gerçekleşen fiillerin uluslararası hukuka göre sorumluluğu söz konusudur.

Self determinasyon hakkı davetle müdahalenin meşruluğunu etkileyen ve belirleyen diğer bir unsurdur. En genel haliyle halkların kendi kaderini belirleme hakkını ifade etmektedir. Uluslararası hukukun bir normu haline gelmesi BM döneminde gerçekleşmiştir. 1960 yılında BM Genel Kurulu'nda kabul edilen 1514 sayılı bildiri ile self determinasyon hakkı açıkça tanımlanmış, tanınmış ve uluslararası hukukun pozitif kurallarından birisi olmuştur (UN, 1960,

r.1514). Uluslararası hukukta bu hakkın iç ve dış olarak iki farklı uygulaması bulunmaktadır. İç uygulama; bir devletin tebaasının o devletin iç örgütlenmesini ve yönetim biçimini belirlemesidir. Bu hak Siyasal yönetim biçimi yanında, toplumsal, ekonomik ve kültürel sistemi seçebilme hakkını da içermektedir (Koçak, 2018, s.109). Dış uygulama ise; bir halkın hür iradesiyle bağımsız bir devlet kurma, ortak devlet kurma ve ya dilediği bir devlete dahil olmak üzere bağlı bulunduğu devlette ayrılma hakkıdır (Koçak, 2018, s.109).

Davetle müdahale ve self determinasyon ilişkisi daha çok iç self determinasyon üzerine odaklıdır. Ancak müdahalenin, hem iç uygulama hem dış uygulama açısından bir bütün olarak self determinasyon hakkına engel teşkil etmemesi gerekir. İç uygulamada self determinasyon bir ülkenin ekonomik, sosyal, politik ve idari yapılanmasını belirleme boyutuyla net bir anlama sahiptir. Ancak bir ülkede iç savaş olduğunda ve bu savaş ülke geneline yayıldığında ortaya sorunlu bir durum çıkmaktadır (Le Mon, 2003, s.741-793). Uluslararası hukuk çerçevesinde ayaklanma ve başkaldırı olarak nitelenen eylemler için davetle müdahalenin bir hak ihlali olup olmadığına ilişkin netlik bulunmamaktadır. Ancak savaşan taraf statülerinin bulunduğu bir iç savaş durumunda davetle müdahale o ülkedeki halklar için self determinasyon hakkının ihlali anlamına gelmektedir. Dış uygulanmada self determinasyon, bir yandan devletlerin egemenlik hakkını ihlal ederken, diğer yandan ülke bütünlüğü ve sınırların değişmezliği ilkelerine aykırı bir durum ortaya çıkarmaktadır. Bu yüzden uluslararası hukukta dış self determinasyon/ayrılma hakkı dünyanın siyasal ve toplumsal koşullarını da dikkate alınarak bazı şartlara bağlanmaktadır (Koçak, 2018, s.111). Mevcut bir devletten ayrılma hakkı, sadece sömürge altındaki devletlere tanınmaktadır (Shaw, 2003, s.229). Sömürge altındaki devletlerin ülkesi, sömürgeci devletin ülkesinin bir parçasını teşkil etmediği için, sömürge altındaki devletin ayrılma talebi ülke bütünlüğü ve sınır değişmezliği ilkelerini ihlal etmemektedir. Ancak sömürge dışı diğer devletlerde ayrılma hakkının talep edilmesi bu ilkelere aykırılık teşkil etmektedir. Bu yüzden çeşitli halkları bünyesinde barındıran devletlerde halkların kendi bağımsız devletlerini kurma iddiası ile otoritesine tâbi olarak yaşadıkları devletten ayrılma talebi uluslararası hukukta kabul görmemektedir (Kılıç, 2008, s.958). Fakat, hem Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra kurulan devletler hem de Yugoslavya'nın dağılmasından sonra kurulan devletler kuruluş aşamalarında self determinasyon ilkesini kullanmışlardır. Bu doğrultuda self determinasyonun sömürgeler dışında da uygulanabileceği gündeme gelmiş ama uluslararası toplumda önemli bir itiraz oluşmamıştır (Fisch, 2015, s.44-45). BM sözleşmesi ve BM genel kurulunda kabul edilen bildirimler ve sözleşmeler bütün halkların self determinasyon hakkı teyit edilerek devletlere halkları self-determinasyon hakkından mahrum bırakacak zorlama eylemlerinden kaçınma yükümlülüğü getirilmiştir.

Negatif eşitlik ilkesi, prensip olarak hem merkezi hükümetin hem de bu hükümete karşı silahlı çatışma başlatan muhaliflerin dış yardım talep edememesini ifade etmektedir (Max Plank Institut, 2009, s. 278). Negatif eşitlik ilkesi, savaşan taraflılık doktrinin bir türevi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu doktrine göre mevcut hükümetle silahlı çatışmaya giren muhalifler ülkede yaşanan çatışmanın genişliği ve yoğunluğu nispetinde başkaldıran, ayaklanan ve savaşan taraf olarak üçe ayrılmaktadır. Muhaliflerin statüsünün savaşan taraf olduğu bir durumda devletin temsili açısından mevcut iktidarın meşruluğu muğlak bir hal almaktadır. Bu nedenle mevcut hükümetin ülke üzerinde etkin kontrolünün bulunmadığı, siyasi olarak otorite bulunmayan ve çatışmalar yaşanan bir ülkede, hükümetin askeri yardım talebi bir ülkenin self determinasyon hakkını ihlal mahiyetinde olacaktır (Fox, 2015, s.15). Bu da mevcut uluslararası hukuka aykırı bir durum teşkil etmektedir. Devletin temsili hususunda netliğin bulunmadığı durumlarda o ülkedeki iç savaşın taraflarının her ikisi de dış yardım talebinde bulunabileceği bir

pozitif eşitlik durumunda iç savaşın büyüyerek uluslararası barış ve güvenliği tehdit etmesi sonucunu doğabilecektir. Mevcut otoritenin dış yardım talep edemeyeceği bir durumda muhaliflerde dış yardım talep edememelidir. Zaten günümüz uluslararası hukukunda iktidar muhaliflerinin askeri destek alabileceği bir müdahale meşru kabul edilmemektedir (ICJ, 1986, 209).

Uluslararası hukukta, düzenin sürdürülmesi amacıyla hukuka aykırı fiillerinden dolayı devletlerin sorumluluğu kuralı benimsenmiştir. Dolayısıyla bir devlet aktif veya pasif olarak işlediği fiillerden veya sebep olduğu durumlardan sorumlu olmaktadır. Bu durum da davet üzerine bir ülkede gerçekleştirilen müdahale esnasında ortaya çıkabilecek uluslararası hukuka aykırı fiillerin sorumluluğunun bulunduğuna işaret etmektedir. BM çatısı altında oluşturulan Uluslararası Hukuk Komisyonunda 2001 yılında “Uluslararası Hukuka Aykırı Fiilleri Dolayısıyla Devletin Sorumluluğu” adlı bir rapor hazırlanmıştır. Bu raporda, “*bir şahsın ya da bir grubun davranışı, eğer bu şahıs ya da grup bu davranışı yaparken, devletin talimatı, emri ya da denetimi altında ise, uluslararası hukuka göre o davranışlar devletin fiili kabul edilir*” ibaresine yer verilmiştir (UN, 2001, art8). Buradan hareketle bir ülkede yapılan operasyonlarda işlenebilecek savaş suçları, soykırım suçu ve benzeri durumlardan davet eden devletin otoritesinin de sorumlu tutulacağı aşikârdır. Bu nedenle, bu tür suçların ortaya çıkacağı bir müdahalenin uluslararası hukuku ağır ihlali söz konusu olacağından, daveti gerçekleştiren bir otoritenin meşruluk sorunu ortaya çıkacaktır. Bu durum bir yandan davetin geçerliliğine şaibe düşürürken, diğer yandan da müdahalenin meşruluğunu etkilemektedir. Bu nedenle bir ülkede davet üzerine gerçekleştirilen bir müdahalenin uluslararası hukuka aykırılık içeren fiiller işlememesi veya benzer sonuçlar getiren durumlara sebep olmaması gerekmektedir. Aksi durumda müdahalenin meşruluğu söz konusu olmayacaktır.

Müdahale Eden Devlet’in Sorumlulukları ve Kısıtları

Bir başka ülke topraklarında askeri operasyon düzenlemek için davet edilmiş olmak tek başına yeterli olmamaktadır. Davetle müdahale doktrinine göre, bir devlet otoritesinin ülkesindeki iç savaşla mücadelede yardım talebinde bulunduğu diğer devletin bir takım sınırlılıkları ve sorumlulukları bulunmaktadır. Bir devletin başka bir devlet ülkesinde gerçekleştireceği müdahale, uluslararası hukuk kuralları tarafından sınırlandırıldığı gibi davet eden ülke tarafından da sınırlandırılması mümkün olan bir durumdur (Demirci, 2016, s.141). Bu doğrultuda müdahale eden devlet, davetin sınırına uymakla yükümlüdür. Yapılan davetle, davetin içeriği ve neleri kapsadığının yanı sıra davet edilen yabancı askeri güçlerin ne şekilde davranacağına da sınırları çizilir. Davet bu yönüyle müdahalede bulunan devletin yabancı askeri güçleri için içeriksel bir sınırlama teşkil eder (Demirci, 2016, s.141; Karaahmetoğlu, 2018, s.47). Müdahale eden devlet davetin sınırlarını aştığı takdirde, iç işlerine müdahale etmeme yasağı ve kuvvet kullanma yasağını ihlal etmiş olmaktadır. Davetle müdahalenin sınırlarına ilişkin diğer bir husus da davetin geri çekilmesidir. Davetin geri çekilmesi durumunda hâlihazırda devam eden müdahalenin hukuki durumu davetle müdahalenin geçerliliğini etkileyecektir (Demirci, 2016, s.141; Karaahmetoğlu, 2018, s.52). Doktrinde netlik bulunmamakla birlikte davet eden otoritenin meşru olması gerektiği gibi davet edilen otoritenin de meşruluğunun olması, müdahalenin hukuka uygunluğunun şaibesiz olması için gereken bir diğer faktör olarak göz önüne alınmalıdır. Kendi ülkesinde etkin kontrolü bulunmayan, demokratik meşruiyeti bulunmayan ya da bunu kaybetmiş bir devlet otoritesinin başka bir devlet ülkesinde gerçekleştireceği kuvvet kullanımının meşruiyetinden söz etmek zor görünmektedir.

Rusya'nın Ukrayna'daki Askeri Müdahalesi Müdahaleye Giden Süreç

Ukrayna, toprak büyüklüğü, askeri ya da ekonomik kapasitesinden ziyade jeopolitik konumu ile ön plana çıkan bir Avrupa ülkesidir. Sahip olduğu liman ve boğazlar ile Karadeniz'de stratejik bir konumda olan Ukrayna'nın, Karadeniz'de başat güç olan Rusya'nın dış politikasındaki önemi yadsınamaz derecede büyüktür. Ayrıca Ukrayna'nın konumu Rusya açısından enerji arz güvenliğini de etkilemektedir. Rusya'dan Avrupa'ya giden doğalgaz ve petrol boru hatları öncelikle bu ülkeden geçmektedir. Bu yüzden Ukrayna'nın Rusya'ya karşı olumsuz bir tutum içerisine girmesi durumunda Rus ulusal güvenliği açısından tehlike oluşturmaktadır. 2014 yılında yaşanan Ukrayna - Rusya savaşının arka planında da bu nedenler vardır.

2010 yılında Ukrayna'da iktidara gelen Viktor Yanukoviç yönetiminin AB ile yeni bir süreç başlatarak, birliğe yakınlaşması beklenirken, Rusya'nın araya girmesiyle AB ile imzalanacak ortaklık antlaşmasından son anda vazgeçmiştir (İmanbeyli, 2014, s.1). Sonrasında da Rusya'nın yakın çevre politikasının önemli bir parçası olarak görülen "Gümrük Birliği" projesini kabul etmesi de ülke genelinde büyük bir tepkiye yol açmıştır (Erol, 2014, s.4). Ukrayna yönetiminin dış politikada tercihine karşı Rus etkisinden kurtulmak ve AB çatısı altında bulunmak isteyen halk kitleleri harekete geçmiştir. 2013 yılında Ukrayna'da mevcut cumhurbaşkanı Yanukoviç ve yönetimine karşı Kiev kentinde başlayan gösteriler, büyüyen ülke geneline yayılmış ve 21 Şubat 2014 tarihinde Yanukoviç ülkedeki muhalefetle bir anlaşma imzalamış ve sonra da ülkeden kaçmak zorunda kalmıştır. 22 Şubat'ta Ukrayna parlamentosu toplanarak cumhurbaşkanı görevden azletmiş ve yeni bir hükümet kurulması için çalışmalara başlamıştır. Bunun sonucunda Batı yanlısı ve Rus karşıtı eğilimleri bariz olan geçici bir hükümet kurulmuştur. Ukrayna'nın devlet başkanları değişse de Rusya ile enerji ve güvenlik alanlarındaki işbirliği Sovyetlerin yıkılmasından bu yana devam etmiştir (Şenay vd, 2014, s.4). Ancak mevcut durum Rusya'nın enerji güvenliğini, Karadeniz'deki askeri yapılanmasını tehdit ettiği gibi psikolojik olarak da Rusya'nın emperyal gücü açısından olumsuz bir durum ortaya çıkarmıştır (Şenay vd, 2014, s.11). Bu nedenle Rusya'nın tepkisinin beklenenden daha saldırgan olması durumu ortaya çıkmıştır.

Ukrayna parlamentosunun 22 Şubat'ta mevcut cumhurbaşkanı azleden kararı almasının sonrasında ana muhalefet partisi *Batkivşina* mensubu Aleksandr Turçinov'u da meclis başkanlığına seçerek kendisine cumhurbaşkanlığına vekâlet etme yetkisi vermiştir (İmanbeyli, 2014, s.4). Hemen akabinde de yine *Batkivşina*'nın liderlerinden Arseni Yaçenyuk'un başkanlığında karma bir hükümet oluşturulmuş ve bu hükümet 450 milletvekilinin 371'inin oyunu alarak göreve başlamıştır. (İmanbeyli, 2014, s.4). Ukrayna yönetimi tarafından "Onur Devrimi" olarak adlandırılan bu süreç Rusya tarafından darbe olarak nitelendirilmiş ve yeni kurulan bu hükümeti tanımadığını deklare etmiştir. AB yanlılarını sokağa döken bu olaylar, Rus kökenli Ukraynalıları ve Rus yanlılarını da tetiklemiştir. Kiev'deki iktidar değişikliğinin hemen sonrasında 27 Şubat'ta Kırım'da kimliği bilinmeyen maskeli, silahlı ve askeri üniformalı kişiler parlamento binasının da dahil olduğu kamu binalarını ele geçirmiştir (Bebler, 2015, s.195). 28 Şubat günü de hava alanı, köprüler ve Kırım ile Ukrayna arasındaki bağlantı yolları işgal edilerek bölge abluka altına alınmıştır. (Ercan, 2015, s.107). Bu süre zarfında telefon şebekeleri ve internet bağlantıları da kesilmiş ve bölgenin dış dünya ile bağlantısı kopartılmıştır. Bu koşullar altında Kırım parlamentosu silahların gölgesinde şaibeli bir şekilde toplanmış, hükümet değiştirilmiş ve 25 Mayıs'ta özerkliğin güçlendirilmesi için referandum yapılmasına dair karar çıkartılmıştır (İmanbeyli, 2014, s.5). Ukrayna yönetimi ve parlamentosu Kırım'ın yeni kurulan hükümeti ve parlamentoyu illegal olarak nitelendirip fes etme kararı alırken, Kırım başbakanı 1 Mart'ta

Rusya'dan güvenliğin tesisi için askeri yardım talebinde bulunmuş ve Rus birlikleri Kırım'da konuşlanmıştır.

Rusya'nın askeri güçlerini Ukrayna'nın Kırım bölgesine konuşlandırması, Kırım'da oluşan yapıyı cesaretlendirmiştir. Rus ordusu birçok kez Ukrayna ordusunu vurmuş, Ukrayna yönetimine karşı hibrit savaş taktikleri uygulayarak her alanda Ukrayna'yı zor duruma düşürmüştür (Thiele, 2015, s.2-3). Kırım yönetimi tarafından 25 Mayıs'ta yapılması planlanan referandum tarihi 16 Mart'a çekilmiş ancak bu tarih beklenmeden 11 Mart'ta bağımsızlık kararı alınmıştır (Grant, 2015, s.69). Temelde Kırım'ın özerkliğini güçlendirecek bir anayasa düzenlemesine yönelik olan referanduma Rusya ile yeniden birleşme seçeneği de eklenmiştir. (Grant, 2015, s.68-69). Referandum 16 Mart'ta gerçekleştirilmiş ve Rusya'ya bağlanma kararı çıkmıştır. Bir gün sonra 17 Mart'ta da Putin önce Kırım'ın bağımsızlığını tanımış ve 18 Mart'ta da Rusya'ya katılmasını onaylamıştır (Precedent of Russia Press Realise, 2014a).

Ukrayna'nın Rus Müdahalesine Yönelik Yaklaşımı

Ukrayna açısından yaşanan sürecin üç boyutu bulunmaktadır. Bunlardan ilki ülkedeki iktidar değişiminin meşruluğu, ikincisi Kırım'ın bağımsızlık kararının hukuksuzluğu, üçüncüsü Rusya'nın askeri müdahalesinin saldırı suçu olduğudur. Ukrayna'ya göre ülkedeki Onur Devrimi ülkenin iç meselesidir ve anayasal zeminde gerçekleşmiştir. Halkın çoğunluğuna göre Yanukoviç iktidarı Rusya etkisinde kalmış ve bağımsızlığı kaybetmiştir. Ukrayna halkının taleplerine ve ülkenin çıkarına göre davranmadığı için protesto edilmiş, barışçıl gösterilere sert müdahale edildiği için de hükümet karşıtlığı ülke geneline yayılmıştır. 21 Şubat'ta Yanukoviç'in muhalefetle imzaladığı ülkede yeni bir düzen kurulmasını öngören anlaşma Ukrayna anayasasında yer verilen bir uygulamadır (Kotlyar vd, 2024, s.51). Üstelik Yanukoviç'in bir gün sonra ülkeden kaçarak Rusya'ya sığınması da bağımsızlığını kaybettiğini ispatlamaktadır. Yanukoviç sonrasında izlenen yol yasaldir ve yeni kurulan hükümet Ukrayna'nın meşru iktidaridir. Ukrayna'ya göre Kırım'da yapılan referandum Ukrayna Anayasası'nı ihlal etmektedir ve bu nedenle meşru değildir. Ukrayna Anayasası'nda (2004, m.73), "Ukrayna topraklarında yapılacak değişiklikler yalnızca tüm Ukrayna'yı kapsayan referandumla çözülür" ibaresi bulunmaktadır. Bu kapsamda Kırım'da yapılan referandum meşru değildir. Son olarak da Rusya'nın Kırım'da askeri güç konuşlandırmasında Ukrayna'nın rızası ve isteği yoktur. Bu durum BM'de açıkça yasaklanan saldırı suçunu teşkil etmektedir. Sonuç olarak Ukrayna, Rusya'nın uluslararası hukuk kurallarını ihlal ederek saldırgan ve işgalci bir konumda olduğunu ileri sürmüştür.

Rusya'nın Meşruiyet İddiaları

Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik askeri müdahalesi, Rusya tarafından 4 tezle savunulmuştur; i) Rus vatandaşları koruma amaçlı meşru müdafaa hakkını kullanılması, ii) Kırım'ın self determinasyon hakkını kullanması, iii) insani müdahale kapsamında tedbir alınması iv) müdahale için davet edilmesi (Allison, 2014, s.1259-1260).

Rusya'nın askeri müdahalesini meşrulaştırma söyleminin ilki koruma sorumluluğu (R2P) kapsamında müdahale ettiği olmuştur. Rusya, anayasal olarak vatandaşlarını yurtdışında da koruma ve himaye etmeyi garanti etmektedir (Constitution of Russia Federation, 1993, m.61). Ukrayna'da iktidara el koyan güçler aşırı sağ politikalar uygulayarak ülkede yaşayan Rusların haklarını ciddi şekilde ihlal ederken Rus azınlığın güvenliği ciddi tehdit altındadır (Asker, 2014, s.11). Ülkede bulunan 45 milyon nüfusun %17.3'ünü Ruslar oluşturmaktadır ve bunların büyük bir bölümü aynı zamanda Rus vatandaşlarıdır. Bu nedenle Rus hükümeti anayasal sorumluluğunu yerine getirmek için ve vatandaşlarını yurtdışında korumak üzere meşru müdafaa hakkının kullanımı kapsamında Ukrayna'ya askeri müdahale gerçekleştirmiştir.

İkinci olarak, Rusya, Kırım'ın statüsünün self determinasyona uygun olduğunu ileri sürmüştür. Rusya'ya göre Ukrayna'da iktidar meşru yollarla değişmemiş, *coup d'etat* (hükümet darbesi) gerçekleşmiştir. Bu nedenle iktidara gelen Aleksandr Turçinov hükümeti meşru bir hükümet değildir (Allison, 2014, s.1261). Bu açıdan Rusya'ya göre Ukrayna'daki mevcut hükümeti tanıyan ve ona meşruiyet kazandıran diğer devletler; Ukrayna'nın egemenliği ve anayasasını tanımayarak, müdahale etmeme/karışmama yasağına aykırı davranarak ve hükümet-dışı aktörü meşru ve yasal temsilci kabul ederek uluslararası hukuku açıkça ihlal etmektedir (Pehlivan, 2014, s.1-2). Anayasal bir krize sebep olan bu durum, özerk bir cumhuriyet olan Kırım'a self determinasyon hakkı vermektedir. Geçmişte Kosova'da yaşanan durum ve bağımsızlık ilanı buna emsal teşkil etmektedir (Barlovac, 2014). Ayrıca Rusya'ya göre; Kırım her zaman insanların kalbinde ve zihninde Rusya'nın bölünmez bir parçası olmuştur (Charron, 2020, s.275). Kırım SSCB'ye bağlı iken 1954 yılında SSCB'ye dahil olan Ukrayna bölgesine dahil edilmiştir. SSCB'nin dağılması sonrasında da Ukrayna'nın üniter yapısı altına girmemiş ve özerk bir statüde olmuştur. Dolayısıyla Kırım'ın bağlı olduğu ana toprak SSCB'nin ardılı olan Rusya ülkesinin toprağıdır (Charron, 2016, s.245-247). Bu nedenle Kırım'ın self determinasyon hakkını kullanması Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü ihlal eden bir durum değildir.

Üçüncüsü Ukrayna'daki iç savaş insani bir kriz ortaya çıkarmıştır. Ülkede iç savaşa dönen durum, ülkedeki Rus azınlığın haklarını tehdit ettiği gibi potansiyel bir mülteci akını riskini ortaya çıkartmıştır. Ülkedeki kaos durumunun uzaması halinde çok sayıdaki Rus kökenli Ukrayna vatandaşının Rusya'ya kitlesel göç etmesi muhtemel olacaktır. Bu nedenle Rusya'nın acil tedbir alması gerekmiştir.

Son olarak da Rusya, Ukrayna'ya yönelik askeri müdahalesini davetle müdahale doktrini kapsamında gerçekleştirdiği söylemiyle Ukrayna'daki varlığının meşru olduğunu vurgulamaktadır. Bunun için hem Ukrayna hem Kırım tarafından yapılan iki farklı daveti hukuki dayanak olarak göstermiştir. Rusya'ya göre Ukrayna'nın meşru lideri Turçinov değil, Yanukoviç'dir. Yanukoviç, Putin'e bir mektup göndererek ülkedeki iç karışıklığa son vermek, sınır boyunca sivililerin korunması sağlamak, barış ve güvenliği yeniden tesis etmek için Rusya'dan askeri yardım talebinde bulunmuştur. Rusya'nın BM'lerdeki temsilcisi Vitaly Churkin de bu durumu 3 Mart 2014 tarihinde gerçekleşen BM Güvenlik Konseyinin 7125. toplantısında gündeme taşımıştır. Ayrıca 28 Şubat'ta göreve getirilmiş olan Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin başbakanı Sergey Akse-nov da 1 Mart'ta Rusya'dan yardım talebinde bulunmuştur.

Bu çerçevede "Rusya tarafından öne sürülen bu gerekçeler, Ukrayna topraklarında askeri güç kullanımını için meşruiyet dayanağı olabilir mi?" sorusuna cevap verebilmek için her bir gerekçe detaylı olarak ele alınmalıdır. Ancak çalışmamızın ana teması davetle müdahale olduğu için diğer gerekçelerden ziyade davetle müdahale gerekçesinin haklı bir gerekçe olup olmadığına odaklanılmıştır.

Davetle Müdahale Doktrini Çerçevesinde Ukrayna'da Kuvvet Kullanımı

Davet Eden Otoritede Yetki Ve Mesruluk Unsuru

Davetle müdahale doktrininde devleti temsil yetkisi demokratik meşruiyet ve etkin kontrol ilkeleri çerçevesinde ele alınmaktadır. Demokratik meşruiyet ilkesi açısından ele alındığında Ukrayna Anayasası'na (2014, md.111) göre, hakkındaki suçlamalar dolayısıyla devlet başkanının görevinden alınabilmesi için, parlamentonun en az dörtte üçünün oyu gerekmektedir. Bu doğrultuda Yanukoviç'in azledilebilmesi için Ukrayna Parlamentosunda bulunan 449 parlamenterin 337'sinin oyu gerekiyorken, azil kararı 328'e karşı 0 oy ile alınmıştır. Bu nedenle ilk bakışta Yanukoviç'in azlinin Ukrayna anayasasında benimsenen usulle aykırı olduğu ve Ukrayna'da kurulan yeni hükümetin meşru olmadığı söylenebilir. Ancak sadece Yanukoviç değil

ona yakın olan parlamenterlerden de ülke dışına kaçanlar olmuştur. Bu nedenle parlamentoyu 449 üyesiyle birlikte toplamak imkajsız hale gelmiştir. Ayrıca Yanukoviç'in ülkeden kaçmış olması nedeniyle parlamentonun cumhurbaşkanlığı makamına vekâlet edecek bir meclis başkanı seçmesi ve ülkenin istikrarı için geçici bir hükümetin kurulması zaruri bir durum teşkil etmiştir. Ülkedeki otorite boşluğunun doldurulması gerekmiş ve Parlamentoda bu ihtiyaç doğrultusunda hareket etmiş. Sonuç olarak Yanukoviç'in meşru otorite olduğunu söylemek zor görünmektedir.

Etkin kontrol ilkesi açısından ele alındığı taktirde Yanukoviç iktidarının Kiev'de başlayan muhalif gösterileri bastıramadığı ve protestoların ülke geneline yayılarak kontrolden çıktığı, sonuç olarak da ülke genelinde kontrolü sağlayamadığı görülmektedir. Yanukoviç'in ve ona yakın olan parlamenterlerin ülkeden kaçması da bunun en bariz göstergesi olmuştur. Yanukoviç'in 328 kabul, 0 red oyuyla cumhurbaşkanlığından azledilmesi, ülke genelindeki fiili kontrolün yanı sıra seçilmiş meşru parlamento ve hükümet nezdinde de gücünü kaybettiği göstermekte ve ülkede etkin kontrolünün bulunmadığı açıkça ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak demokratik meşruiyet ve etkin kontrol ilkeleri kıstas alındığında Yanukoviç'in Ukrayna'yı temsil yetkisini bulunmadığı açıktır. Bu nedenle davetle müdahale doktrini çerçevesinde Yanukoviç'in bir başka devletten Ukrayna içerisinde kuvvet kullanmasını talep etmesi meşru değildir.

Rusya'nın davet üzerine Ukrayna'da kuvvet kullandığına dair ortaya koyduğu savunmada, Yanukoviç'in davetinin haricinde Kırım Özerk Cumhuriyeti Başbakanı Sergey Aksenov'dan gelen ikinci bir davetin bulunduğu da yer almaktadır. Aksenov'un davetinin geçerliliğinde ise devleti temsil yetkisinin olup olmadığından önce Kırım'ın self determinasyon hakkının bulunup bulunmadığına bakılmalıdır. Mevcut uluslararası hukuk kuralları ayrılma hakkı olarak self determinasyonu devletin ülkesini bütünlüğü ve sınır değişmezliği ilkeleri ile sınırlandırmıştır (Çavuşoğlu, 1999, 47). Bu nedenle yasal olarak haklar tanınmış, siyasal sistemde yer alabilen ve ağır insanlık suçlarına maruz kalmayan toplumların ayrılma hakkı günümüz uluslararası hukukunda kabul görmemektedir (Koçak, 2018, s.111). Özerk bir cumhuriyet olan Kırım'da, kendi yönetimine sahip, siyasal sistemde yer almış bir halk yaşamaktadır. Üstelik Ukrayna merkezi otoritesi tarafından tanınan bir çok hakka sahip olan bu halka yönelik ağır insanlık suçları içeren saldırılar da bulunmamaktadır. Bu yüzden uluslararası hukuka göre Kırım'ın ayrılma hakkının bulunmadığı görülmektedir. Dolayısıyla Kırım yönetimi tarafından yapılan davet geçersizdir ve meşru değildir.

Geçerli Bir Davetin Varlığı

Bir devletin ülkesinde askeri güç kullanması için bir başka devlette yapacağı davette baskı, zorlama, tehdit ve benzeri iradeyi sakatlayan hallerin vuku bulmaması o davetin geçerliliğini belirlemektedir (UN, 1969, m.42-52). Bu çerçevede müdahalede bulunması için Rusya'yı davet eden iki otorite; Yanukoviç ve Aksenov'un yaptığı davetin geçerliliği de muğlaktır. Yanukoviç, ülkesinde etkin kontrolünü kaybettikten sonra ülkesini terk etmiş ve Rusya'ya sığınmıştır. Yabancı ülkeye sığınan bir devlet adamının davet yapmaya yetkili, meşru bir otorite olması durumunda dahi, sığındığı ülkeye yaptığı davet şaibeli durumda olmaktadır ve geçerliliği tartışmalıdır. Aksenov ise silahlarla kuşatılmış bir parlamentoda şaibeli bir seçimle iktidara gelmiştir. Üstelik parlamentoyu basan askerlerin Rus özel birlikleri olduğu da daha sonradan ortaya çıkmıştır (Kotlyar vd, 2024, s.51). Bu nedenle bu parlamentonun ve yönetimin Rusya ile ilgili aldığı kararlar tartışmalı olduğu gibi ve Rusya'ya yaptığı davet de geçersizdir. Bu çerçevede

yapılan müdahale, müdahale eden devletin çıkarları doğrultusunda davetle müdahale doktrininin istismar edilerek kuvvet kullanma yasağına ve uluslararası hukuka aykırı bir nitelik taşımıştır.

Müdahalenin Uluslararası Hukuka Uygunluğu

Rusya'nın Ukrayna'daki askeri müdahalesi öncelikle negatif eşitlik ilkesini ihlal eden bir müdahale olmuştur. Çünkü Ukrayna'da toplum siyasi olarak bölünmüş, çatışmalar ülke geneline yayılmış ve de Yanukoviç ve ya Turçinov iktidarının hangisi meşru kabul edilirse edilsin iktidarın toplumun genelini temsil etmediği bir durum ortaya çıkmıştır. Bu koşullar altında yapılan bir dış müdahale hangi tarafın davetiyle gerçekleşirse gerçekleşsin hem negatif eşitlik ilkesini ihlal etmekte, hem de iç self-determinasyon bağlamında halkın kendi geleceğini tayin etme hakkına engel teşkil etmektedir. Bu nedenle müdahale özü itibariyle kuvvet kullanma yasağını ve uluslararası hukuku ihlal etmektedir. Uluslararası Hukuka Aykırı Fiilleri Dolayısıyla Devletin Sorumluluğu çerçevesinde ele alındığında müdahale sürecinde işlenen savaş suçları nedeniyle müdahale uluslararası hukuka aykırılık içermektedir.

Müdahale Eden Devlet'in Sorumlulukları ve Kısıtları

Uluslararası toplumda meşru bir hükümet olarak kabul edilen Rusya hükümeti, Kırım'ın daveti üzerine buraya askeri güç konuşlandırmadan önce Rus parlamentosundan onay alarak hareket etmiştir. Bu suretle Rus hükümeti İç hukukuna uygun hareket etmiştir. Ancak aynı durum uluslararası hukuk için geçerli değildir. Rusya, Kırım'a önce müdahale sonra da ilhak etmesi, uluslararası hukukun devlet ülkesinin bölünmezliği, sınır değişmezliği ve başka devletlerin iç işlerine karışmama prensiplerini ihlal etmiştir. Dolayısıyla davetin sınırına uyup uymadığından önce davetle müdahale için uluslararası hukuk tarafından sınırlandırılan çerçevenin dışına çıkmıştır. 27 Mart 2014 tarihinde BM Genel Kurulunda alınan, Kırım'ın Rusya'ya bağlanma kararının geçersiz olduğu yönündeki karar da bu durumu tescillemiştir (UN, 2014, 68/262). Ayrıca Ukrayna, Rusya, Birleşik Krallık, İrlanda ve ABD'nin 1994 yılında imzaladığı ve Budapeşte Mutabakatı olarak tanımlanan güvenlik garantisi anlaşması da Rusya tarafından ihlal edilmiştir. Mutabakatta meşru müdafaa durumu dışında Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne ve siyasi bağımsızlığına karşı kuvvet kullanma tehdidinde ya da kuvvet kullanmaya başvurmaktan kaçınacaklarına dair bir hüküm bulunmaktadır (Budapest Memorandum, 1994, m.2). Ukrayna'dan Rusya'ya yönelik bir saldırı söz konusu olmadığı için Rusya'nın Ukrayna topraklarında kuvvet kullanımını meşru müdafaa kapsamında değerlendirmek mümkün değildir. Rusya'nın müdahalesi açık ve net bir şekilde bu garantörlük antlaşmasını da ihlal etmiştir.

Sonuç

Uluslararası ilişkilerde kuvvet kullanmanın meşruluğu uzun yıllardır sorgulanmış, bu hususta bir takım kısıtlamalar ve koşullar getirilmesine dair görüşler ortaya konulmuştur. BM'nin kurulmasından sonra daha kurumsal bir yapıya ve hukuki bir çerçeve oluşturularak kuvvet kullanımı evrensel düzeyde yasaklanmış ve belirli normlara bağlı olarak istisnaları ortaya konulmuştur. Yasağı ve istisnaları düzenleyen BM'de kuvvet kullanmanın uluslararası hukuka uygunluğu alanında karar verici yegâne otorite olmuştur. Devletler, dış politikalarında askeri güç uygulamak istediklerinde de bu isteklerini meşrulaştırıcı gerekçeler ortaya çıkmıştır. Davet müdahale doktrini de bu süreçte ortaya çıkmıştır.

Davetle müdahale doktrini, uluslararası hukukun temel dayanaklarından olan rıza unsuru üzerine inşa edilmiş, mevcut hukuk kuralları doğrultusunda karakteristik özellikleri belirtilmiş ve bu çerçevede yapılan müdahalenin meşru olduğu iddia edilmiştir. Ancak davetle müdahale doktrini, güçlü bir devletin zayıf bir devlet ülkesinde çıkar maksimizasyonu için istismar edilebilir bir hal almıştır. Güçlü devletler çıkarları için gerçekleştirdikleri operasyonları bu

doktrinle meşrulaştırma cabasına girmiştir. Rusya'nın Ukrayna topraklarındaki askeri güç kullanımında da bu çaba çok net bir biçimde görülmektedir.

Çalışmada, davetle müdahale doktrininin varsa ihlal edilen kriterlerini ortaya koymak hedeflenmiş ve bu doğrultuda Rusya'nın müdahalesinin doktrinde olması gerektiği düşünülen kriterlerin bir çoğunu karşılamadığı görülmüştür. Davet eden otoritede yetki ve meşruluk kriteri açısından Yanukoviç ve Aksenov'un etkin kontrol şartını sağlamadığı, her iki otoritenin de meşruiyet sorunu olduğu açıktır. Geçerli bir davetin varlığı kriteri açısından her iki otoritenin Rusya ile ilişkinin belirsiz olduğu görülmekte ve bu durum bir şaibe oluşturmaktadır. Müdahalenin uluslararası hukuka uygunluğu kriteri açısından bakıldığında hem negatif eşitlik ilkesinin ihlal edildiği hem Ukrayna'nın self determinasyon hakkına engel olduğu hem de müdahale sürecindeki savaş suçları nedeniyle uluslararası hukukun çiğnendiği görülmektedir. Müdahale eden devlette sınırlılıklar ve sorumluluklar kriteri kapsamında da davetin içeriğine uyulup uyulmadığı tartışmalı bir durum iken, antlaşma ile verilen güvenlik garantisine riayet edilmediği görülmektedir. Müdahale sürecinde BM'nin görüş ve tavsiyelerine riayet edilmemesi ve BM Genel konseyinde alınan kararlar çerçevesinde Rusya'nın hukuk sınırları dışına çıktığı görülmektedir.

Çalışmanın araştırma sorusu olan; uluslararası toplumun Rusya'yı işgalci olarak nitelendirmesinin somut bir gerekçesi var mı? sorusunun cevabı ise netlik yargı içeren bir "var" olmuştur. Uluslararası hukuka ve doktrine göre davet üzerine yapılan bir müdahalenin meşruiyeti, doktrinin tüm unsurlarına uygun olmasını gerektirmektedir. Bir unsurun eksikliği bile süreci illegal hale getirmektedir. Rusya'nın Ukrayna topraklarındaki uygulamasına bakıldığında davetle müdahale doktrininde öngörülen kriterlerin neredeyse tamamının sorunlu olduğu görülmektedir. Bu nedenle Kırım'ın özerliğini kuvvetlendirme isteği ile başlayan, bağımsızlık ilanı ile şekillenen ve Rusya'ya katılması ile son bulan bu süreçte Rusya'nın Kırım'da askeri güç konuşlandırması davetle müdahale doktrini ile meşrulaştırılamayacak bir durumdur.

KAYNAKÇA

- ALBAYRAK, G. – A. ÖZER (2018). "Davetle Müdahalenin Geçerliliği Açısından Afrika Kıtasındaki İki Zıt Örnek: Mali Ve Gambiya". *Sosyal Bilimler Dergisi*. V/26; 307-322.
- ALLISON, R. (2014). "Russian 'deniable' intervention in Ukraine: how and why Russia broke the rules" *International Affairs*. XC/6; 1255-1297.
- ASKER, A. (2014). "Kırım: Zorla Statü Değişikliği". *EkoAvrasya*, VII/27; 6-15.
- BARLOVAC, B. (2014), "Putin Says Kosovo Precedent Justifies Crimea Secession", Erişim Tarihi: 11.05.2024. <http://www.balkaninsight.com/en/article/crimea-secession-just-like-kosovo-putin>
- BEBLER, A. (2015). "Crimea and the Ukrainian-Russian Conflict". *"Frozen conflicts" in Europe*, (ed. Anton Bebler). Toranta: Barbara Budrich Publishers; 189-208.
- BUCHAN R. - N. TSAGOURÍAS (2023). "Intervention by invitation and the scope of state consent" *Journal on The Use of Force and International Law*. X/2; 252-270.
- BUDAPEST MEMORANDUM (1994). Erişim Tarihi: 18.09.2024. <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%203007/Part/volume-3007-I-52241.pdf>
- CHARRON, A. (2016). "Whose is Crimea?" *Contested Sovereignty and Regional Identity Region*, V/2; 225-256.
- CHARRON, A. (2020). "Russia's Recolonization of Crimea". *Current History*, CXIX/819; 275-281.
- CONSTITUTION OF RUSSIA FEDERATION. (1993) Erişim Tarihi: 13.04.2024. <http://www.constitution.ru/>

- CONSTITUTION OF UKRAINE. (2004). Erişim Tarihi: 17.05.2024. https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/file/the_constitution_of_ukraine.pdf
- ÇAVUŞOĞLU, N. (1999). *Uluslararası İnsan Hakları Hukukunda Azınlık Hakları*. İstanbul: Bilim Yayınları.
- DEMİRCİ, S. R. (2016). "Suriye Krizinde Davetle Müdahale Sorunu". *Suriye, Çatışma ve Uluslararası Hukuk* (ed. Fatma Taşdemir). Ankara: Nobel Yayınları: 117-156.
- DOSWALD-BECK, L. (1985). "The Legal Validity of Military Intervention by Invitation of the Government". *British Yearbook of International Law*. LVI/1; 189-252.
- ERCAN, M. (2015). "Uluslararası Hukuk Normları Bağlamında Kırım Meselesi: Self Determinasyon mu? İlhak mı?" *The Journal of Academic Social Science Studies*, IIX/36; 95-113.
- EROL, M. S. (2014). "'Ukrayna-Kırım Krizi" ya da "İkinci Yalta Süreci"'. *Karadeniz Araştırmaları*. XLI/41; 1-14.
- FISCH, J. (2015). *The Right of Self-Determination of Peoples The Domestication of an Illusion* (çev. Anita Mage) New York: Cambridge University Press.
- FOX, G. H. (2015). "Intervention By Invitation", *The Oxford Handbook On The Use Of Force*. (ed. Marc Weller). New York: Oxford University Press: 816-840.
- GRANT, T. D. (2015). "Annexation of Crimea". *The American Journal of International Law*. CIX/1; 68-95.
- HALL, W. E. (1884). *A Treatise on International Law*. Oxford: Clarendon Press.
- INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE (1986). "Reports Of Judgments, Case Concerning Military And Paramilitary Activities In And Against Nicaragua", Erişim Tarihi: 8.4.2024. <https://www.icj-cij.org/files/case-related/70/070-19860627-JUD-01-00-EN.pdf>
- İMANBEYLİ, V. (2014). *Ülke-İçİ Krizden Uluslararası Soruna Ukrayna-Kırım Meselesi*, Ankara: SETA Yayınları.
- KARAAHMETOĞLU, İ. (2018), *Uluslararası Hukukta Davetle Müdahale: Rusya'nın Suriye'ye Müdahalesi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- KILIÇ, C. D. (2008). "Self Determinasyon İlkesinin Azınlıklar Açısından Değerlendirilmesi" *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. XII/1; 949-982.
- KOÇAK, M. (2018). "Self Determinasyon Hakkı Ve Self Determinasyon Hakkı Teorileri", *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. XXIII/38; 85-148.
- KOTLYAR, Y. - O. MOŞİN (2024), "Revolution of Dignity: Choice of the European Future". *Acta De Historia & Politica: Saeculum*. XXI/07; 47-56.
- LAUTERPACHT, E. (1958). "The Contemporary Practice of the United Kingdom in the Field of International Law—Survey and Comment, V", *International and Comparative Law Quarterly*. VII/1; 92-147.
- LE MON, C. J. (2003). "Unilateral Intervention by Invitation In Civil Wars: The Effective Control Test Tested", *New York University Journal of International Law and Politics*. XXXV: 741-793.
- MAX PLANK İNSTİTUT (2009). "Independent International Fact-Finding Mission On The Conflict İn Georgia". Erişim Tarihi:4.4.2024. http://www.mpil.de/files/pdf4/IIFFMCG_Volume_II1.pdf
- NAWAZ M.K. (1959). "Intervention By Invitation and the United Nations Charter". *International Studies*. I/2; 203-209.

- NOLTE, G. (2012), "Intervention By Invitation". Erişim Tarihi: 8.5.2024. https://www.jura.uni-bonn.de/fileadmin/Fachbereich_Rechtswissenschaft/Einrichtungen/Lehrstuehle/Herdegen/de_Wet/WiSe_2017/Voelkerrecht_III_Collective_Security/Intervention_by_Invitation.pdf
- PEHLİVAN, O. K. (2014). *Rusya'nın Tezleri-Batı'nın Antitezleri: Kırım ve Uluslararası Hukuk*. Ankara: USAK Yayınları.
- PRESIDENT OF RUSSIA PRESS RELEASE (2014a), "Treaty Between the Russian Federation and the Republic of Crimea on the Adoption of the Russian Federation of the Republic of Crimea and Admission in the Russian Federation of New Subjects". Erişim Tarihi: 4.6.2024. <http://www.kremlin.ru/news/20605>
- PRESIDENT OF RUSSIA PRESS RELEASE (2014b). "The President Has Notified the Government, the State Duma and the Federation Council of Proposals by the Crimean State Council and the Sevastopol Legislative Assembly Regarding Their Admission to the RF and the Formation of New Constituent Territories". Erişim Tarihi: 4.6.2024. <http://en.kremlin.ru/acts/news/20599>
- ROTH, B. R. (2000). *Governmental Illegitimacy In International Law*, Oxford: Clarendon Press.
- SHAW, M. N. (2003). *International Law*. Newyork: Cambridge University Press.
- ŞENAY, F. – M. KOÇAK (2014). *Avrasya'nın Jeopolitik Anahtarı Ukrayna Üzerinde Güç Mücadelesi*, Ankara: SETA Yayınları.
- TAŞDEMİR, F. (2016), "Devlet Merkezli Uluslararası Hukuk Sistemi ve Devlet Dışı Silahlı Aktörler". *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, XI/2; 85-120.
- THİELE, R. D. (2015). "Crisis in Ukraine – The Emergence of Hybrid Warfare", *ISPSW Strategy Series: Focus on Defense and International Security*, CCCXLVII; 1-13.
- UNITED NATIONS (1945). "United Nations Charter", Erişim tarihi: 20.07.2024. <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>
- UNITED NATIONS (1960). "Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples by General Assembly Resolution 1514 (XV)" Erişim Tarihi: 18.06.2024. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/declaration-granting-independence-colonial-countries-and-peoples>
- UNITED NATIONS (1969). "Vienna Convention on the Law of Treaties", Erişim Tarihi: 25.05.2024. https://treaties.un.org/doc/Treaties/1980/01/19800127%2000-52%20AM/Ch_XXIII_01.pdf
- UNITED NATIONS (2001). "Responsibility Of States For Internationally Wrongful". Erişim Tarihi: 17.6.2024. [Http://Legal.Un.Org/ilc/Texts/Instruments/English/Draft_Articles/9_6_2001.Pdf](http://Legal.Un.Org/ilc/Texts/Instruments/English/Draft_Articles/9_6_2001.Pdf)
- UNITED NATIONS (2014). "Resolution That Territorial integrity of Ukraine (68/262) adopted by the General Assembly". Erişim Tarihi: 17.6.2024. https://www.securitycouncilreport.org/wp-content/uploads/a_res_68_262.pdf
- WOLF, A. T. (2018). "Invitations to Intervene and the Legitimacy of EU and NATO Civilian and Military Operations". *International Peacekeeping*. XXV/1; 52-78.

EXTENDED ABSTRACT

In this study, It has been examined whether the use of military force by Russia on its territory in Ukraine in 2014 was legitimate in terms of the doctrine of intervention by invitation. The question "Is there a concrete reason why the international community characterizes Russia as an occupier?" has been sought. In this context, it has been aimed to reveal the criteria that have been violated in terms of the doctrine, if any. The doctrine of intervention by invitation is built on the element of consent, which is one of the fundamental principles of international law. A number of criteria have been determined within the scope of the doctrine within the framework of existing international law rules. The doctrine argues that interventions made in compliance with these criteria will also be legitimate.

A process called the "Revolution of Dignity" took place in Ukraine, where the pro-Russian government was overthrown and a pro-European government was established. Russia described this process as a coup and declared that it did not recognize this newly established government. These events, which brought EU supporters to the streets, also triggered Ukrainians of Russian origin and pro-Russian supporters. The Crimean parliament convened in a suspicious manner under the shadow of guns, the government was changed and a decision was made to hold a referendum on May 25 to strengthen autonomy. The Ukrainian administration and parliament decided to dissolve Crimea's newly established government and parliament, calling them illegal. Russia, on the other hand, announced that it received a request for military support from both the deposed Ukrainian government and the Crimean prime minister to ensure security and deployed its military forces in Crimea. Following this situation, the option of reunification with Russia was added to the referendum that would strengthen Crimea's autonomy. The referendum was held on March 16 and the decision to join Russia was made. A day later, on March 17, Putin first recognized Crimea's independence and on March 18, approved its incorporation into Russia.

Russia's military intervention in Ukraine has been defended by Russia with 4 theses; i) exercising the right of self-defense to protect Russian citizens, ii) exercising Crimea's right of self-determination, iii) taking measures within the scope of humanitarian intervention, iv) inviting for intervention.

The aim of the study was to reveal the criteria of the intervention by invitation doctrine that were violated, if any. So, it was seen that Russia's intervention did not meet many of the criteria that were thought to be in the doctrine. In terms of the criteria of authority and legitimacy in the inviting authority, it is clear that Yanukovych and Aksenov did not meet the condition of effective control, and both authorities had legitimacy problems. In terms of the criterion of the existence of a valid invitation, it is seen that the relationship of both authorities with Russia is uncertain, and this situation creates a suspicion. When looked at in terms of the criterion of the compliance of the intervention with international law, it is seen that both the principle of negative equality was violated, Ukraine's right of self-determination was prevented, and international law was violated due to war crimes committed during the intervention process. While it is a controversial issue whether the content of the invitation was complied with within the scope of the limitations and responsibilities criteria in the intervening state, it is seen that the security guarantee given by the treaty was not respected. It is seen that Russia went beyond the boundaries of the law within the framework of the decisions taken in the UN General Assembly and the failure to comply with the UN's views and recommendations during the intervention process.

The answer to the research question of the study; Is there a concrete reason for the international community to describe Russia as an occupier? was a clearly "there is". According to international law and doctrine, the legitimacy of an intervention made upon invitation requires compliance with all elements of the doctrine. Even the absence of one element makes the process illegal. When we look at Russia's practice in Ukrainian territory, it is seen that almost all of the criteria stipulated in the doctrine of intervention by invitation are problematic. Therefore, in this process that started with the desire to strengthen Crimea's autonomy, shaped by the declaration of independence and ended with its accession to Russia, Russia's deployment of military force in Crimea is a situation that cannot be legitimized by the doctrine of intervention by invitation.